

K R O N I K A

Międzynarodowa konferencja naukowa
Kontynuacja czy odrzucenie? Tradycje romantyczne
we współczesnych literaturach słowiańskich,
Poznań, 30 listopada – 1 grudnia 2010 r.

W dniach 30 listopada – 1 grudnia 2010 roku odbyła się w Poznaniu międzynarodowa konferencja naukowa, zorganizowana z okazji dwusetnej rocznicy urodzin Karla Hynka Máchy. W informacji, dotyczącej konferencji organizatorzy zaprosili do refleksji nad aktualnością wątków romantycznych we współczesnych literaturach słowiańskich.

Dwusetna rocznica urodzin Karla Hynka Máchy może stać się okazją dla dokonania przeurościowań, przesunięć i modyfikacji punktów widzenia, i zaprezentowania ujęć, które pozwolą na ukazanie literatur słowiańskich w nowym świetle.

Zapraszamy Państwa do zastosowania „innego spojrzenia” na tradycję literacką krajów słowiańskich: tropienia i odnajdywania śladów, romantycznych inspiracji tam, gdzie ustalone poglądy (czy klisze) badawcze i opinia powszechna widzą przede wszystkim dziedzictwo odmienne. Takie „odnowione spojrzenie” na relacje literatury współczesnej z romantyzmem pokazać może bowiem, że „obowiązujące” przekonania tylko do pewnego stopnia są słuszne i że ich – często bezrefleksyjnie przyjmowana – aksjomatyczność powinna zostać poddana – częściowej przynajmniej – rewizji lub, czego przedmiot naszej konferencji przecież nie wyklucza, ponownemu umotywowaniu i potwierdzeniu.

W grę wchodzi zatem problemy i zagadnienia dotyczące kontynuacji/odrzucenia romantycznej wizji człowieka, ontologii i epistemologii, koncepcji sztuki i artysty, modeli uczuciowości, kodów tożsamości narodowej, mitu i demitologizacji czy niepokojów metafizycznych, organizujące zarówno tematykę, jak i ukształtowanie strukturalne tekstów literackich. Od dowartościowania postaw indywidualistycznych, outsiderskich, buntowniczych i rewolucyjnych przez weryfikowanie nośności alternatywnych źródeł poznania (szaleństwa, odmiennych stanów świadomości, doznań mistycznych) po rozpatrywanie narodowych mitów i zredefiniowanie sensu historii toczy się w kulturze dyskusja koncentrowana wokół pytania o potrzebę (lub jej brak) aktualizacji dziedzictwa romantycznego. Zwierciadłem i miernikiem tej dyskusji niech staną się wystąpienia na naszej konferencji¹.

¹ Fragment został zaczerpnięty z notatki zapraszającej do udziału w konferencji, przygotowanej przez organizatorów (dr Annę Gawarecką, dr Agatę Firlej oraz dr Ewę Szperlik).

Spotkanie, objęte honorowym patronatem Prezydenta Miasta Poznania Ryszarda Grobelnego oraz Dziekana Wydziału Filologii Polskiej i Klasycznej prof. dr. hab. Józefa Tomasza Pokrzywniaka, zostało zorganizowane przez Instytut Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Konferencja, początkowo pomyślana jako impreza bohemistyczna, stała się okazją do spotkania slawistów z całej Polski oraz Europy. Zagranicznymi gośćmi Instytutu byli między innymi badacze z Czech, Bułgarii, Serbii oraz Chorwacji.

Uroczyste otwarcie konferencji odbyło się 30 listopada w sali im. Lubrańskiego Collegium Minus w Poznaniu. W otwarciu uczestniczyli Prodziekan Wydziału Filologii Polskiej i Klasycznej prof. dr hab. Alicja Pihan-Kijasowa i Dyrektor Instytutu Filologii Słowiańskiej prof. dr hab. Bogusław Zieliński. Po uroczystości rozpoczętą międzynarodowe spotkanie naukowe odbyły się obrady plenarne, otwierające sympozjum, którym przewodniczył prof. dr hab. Bogusław Zieliński. Uczestnicy konferencji mieli okazję wysłuchać wystąpienia Milady Piskovej (Opava), poświęconego nowemu spojrzeniu na romantyzm słowacki (*Nové pohľady na slovenský romantizmus*). Referat ten był jednym z wielu traktujących o reinterpretacji pojęcia romantyzmu we współczesnym literaturoznawstwie słowiańskim. Obrady plenarne uświetniły również wystąpienia dotyczące serbskiej tradycji romantycznej. Magdalena Koch (Wrocław) przedstawiła referat *Ikony serbskiego romantyzmu (Milica Stojadinović Srpkinja i Petar Petrović Njego) jako bohaterowie współczesnej serbskiej literatury popularnej* poświęcony ikonom serbskiego romantyzmu, obecnym w serbskiej literaturze kobiecej powstałej po roku 1990, na przykładzie tekstów Milicy Mićić Dimovskiej, Ljubicy Arsić oraz Isidory Bjelicy. W programie nie zabrakło także refleksji poświęconej romantycznym śladom w twórczości Miodraga Bulatovicia (Tatjana Bečanović, Nikšić, *Romantičarski kodovi u narativnim tekstovima Miodraga Bulatovića*) oraz skupionej na współczesnej prozie chorwackiej, a konkretnie na modelu powieści historycznej, który został scharakteryzowany przez Slavenu Juricia z Zagrzebia (*Najnoviji hrvatski povijesni roman: roman- tički model i suvremene preobrazbe žanra*). Pierwszą część konferencji zamknął referat Artura Stęplewskiego (Poznań) *Ortografia – elitarna czy egalitarna? (Postromantyczne rozterki)*, naświetlający rolę, jaką pełniła kwestia ortografii w obrębie dyskusji poświęconych kształtującym się słowiańskim językom literackim.

Pierwszy dzień konferencji zakończył uroczysty bankiet, poprzedzony wernisażem wystawy prac Pawła Napierały, historyka sztuki, konserwatora dzieł sztuki i malarza, zawodowo związanego z Muzeum Narodowym w Poznaniu. Artyście podczas otwarcia towarzyszyli Prodziekan Wydziału Filologii Polskiej i Klasycznej, prof. dr hab. Krzysztof Trybuś oraz Dyrektor Instytutu Filologii Słowiańskiej, prof. dr hab. Bogusław Zieliński. Opiekę kuratorską nad wystawą objął Emilian Prałat.

Wystawa „Porta romantica” jest pokłosiem refleksji związanej z ideą artysty romantyka, romantyzmem współczesności, terazniejszością nastrojowości romantyzmu. W swych pracach

autor sięga do motywów ikonograficznych oraz technik artystycznych związanych z kategoriami powszechnie łączonymi z pojęciem romantyzmu; eksploruje to, co niewidzialne (duchowe), stosuje bogaty koloryt kontrastujący z płótnami tenebrystycznymi, ukazuje ruiny, tętniące mistyką, nierealnością i gotyckością postaci z pograniczy światów. Nie obce są również odwołania do tradycji ludowej, rodzimej, mitycznych etnosów [„Maska tracka”], wielowiekowego dialogu dotyczącego artysty, jego statusu, „duchowego namaszczenia”, zwłaszcza w kontekście słowiańskości².

Wystawa była otwarta w dniach 29 listopada – 3 grudnia 2010 roku w hallu głównym Collegium Maius w Poznaniu.

Podczas drugiego dnia konferencji obrady odbywały się, podobnie jak sesja popołudniowa dnia poprzedniego, w dwóch sekcjach. Program konferencji obfitował w interesujące wystąpienia, dotyczące literatur, kultur oraz języków różnych krajów słowiańskich. Temat konferencji jednak, jak również rocznica, która stała się poniekąd powodem organizacji spotkania, sprawiły, że większość referatów dotyczyła zagadnień bohemistycznych.

W sekcjach, podejmujących kwestię recepcji czeskiego romantyzmu, nie mogło zabraknąć wypowiedzi bezpośrednio dotyczących twórczej spuścizny Karla Hynka Máchy. Veronika Faktorová (Czeskie Budziejowice) podjęła próbę rekonstrukcji máchowskiego mitu, zastanawiając się przede wszystkim nad fenomenami samego artysty oraz jego twórczości, będącymi inspiracją dla wielu różnych dziedzin sztuki – literatury, muzyki, filmu, teatru oraz sztuk wizualnych (*Druhý život Karla Hynka Máchy: utváření a podoby máchovského mýtu*). Hanna Marciniak (Kraków) w swoim wystąpieniu, odnosząc się do teorii Charlesa Taylora oraz współczesnych koncepcji autobiograficznych, przeanalizowała pisany od roku 1935 dziennik Karla Hynka Máchy (*Zrození autobiografického subjektu. Máchův intimní deník a moderní básnické deníky ve vztahu k romantické ideji subjektivismu*). Aleksandra Seidel-Mączyńska (Wrocław) podjęła z kolei temat wspólnych motywów i koncepcji w twórczości Karla Hynka Máchy i dwudziestowiecznego katolickiego pisarza Jana Čepa, doszukując się na przykład wyraźnych podobieństw w rozumieniu relacji między człowiekiem, Bogiem a światem (*Máchowskie fascynacje i inspiracje Jana Čepa*). Refleksją na temat recepcji postaci czeskiego poety romantycznego było także wystąpienie Agaty Firlej (Poznań), która podjęła temat adaptacji dzieł Máchy przez teatr awangardowy D34, przełożenia języka oraz nastrojowości literatury romantycznej na współczesny język teatru (*Karel Hynek Mácha w awangardowym teatrze Emila Františka Buriana*).

Ostatni referat, odnoszący się w sposób bezpośredni do twórczości i biografii największego czeskiego romantyka, stanowiła refleksja wygłoszona przez Radosławą Łazarza (Wrocław), skupiona na motywie wędrowności w czeskiej literaturze

i próbująca znaleźć odpowiedź na pytanie o sens podróżowania po kraju, którego granice są nieprzekraczalne (*Mácha – kontynuator czy prekursor? Wątek podróży/wędrowności w kulturze czeskiej*).

Pozostałe wystąpienia bohemistyczne odnosiły się do Máchowskiej twórczości w sposób pośredni, skupiając się na szerzej pojętej tradycji romantycznej, jej reminiscencjach i reinterpretacjach we współczesnej czeskiej literaturze. Poruszona została (na przykład) kwestia twórczości Danieli Hodrovej, z naciskiem na obecne w niej romantyczne oraz postromantyczne odniesienia do literatury i tradycji historycznej, o których wspominała w swoim wystąpieniu Małgorzata Balcerzak z Poznania (*Zjawy, upiory, sobowtóry... »Romantyczne« transgresje w powieści »Podobojí« Danieli Hodrovej*). W kręgu zainteresowań postmodernistycznych pozostawało również wystąpienie Anny Car (Kraków), podejmujące temat miłości romantycznej (*Lori i miłość szalona. Miłość romantyczna w perspektywie ponowoczesnej*). Patrycja Szpak (Warszawa) pochylił się z kolei nad twórczością trzech dwudziestowiecznych pisarzy czeskich i obecnym w tej twórczości motywie sadyzmu, który – wedle autora – pozwala zdiagnozować kondycję człowieka współczesnego (*Frenezja sadyczna po czesku: Křesadlo, Zykmund, Urban*). Nad współczesnym odbiorem dzieł światowych romantyków i aktualnością koncepcji w nich zawartych zastanawiała się Urszula Kowalska (Poznań) w artykule dotyczącym powieści *Příběh inženýra lidských duší* Josefa Škvoreckiego (*Romantyczna recepcja romantyzmu? Co i jak czyta Danny Smřický?*).

Teoretyczno- i historycznoliterackie ujęcie problemu romantyzmu w czeskiej kulturze pojawiło się za sprawą dwóch wystąpień. Ilona Gódz-Szewczenko (Wrocław) zwróciła uwagę na obecność terminu romantyzm w czeskich międzywojennych dyskusjach i polemikach literackich, brak precyzji w definiowaniu pojęcia oraz dwa sposoby jego rozumienia (*Romantyzm jako etykieta historycznoliteracka (na materiale czeskich międzywojennych dyskusji i polemik literackich)*). Podobną problematykę, uzupełnioną o współczesne odniesienia, podjęła w swym wystąpieniu Joanna Mielczarek (Poznań), zatytułowanym *Dwa modele czeskiego romantyzmu oraz ich dwudziestowieczne kontynuacje*.

Interesującą analizę romantycznych motywów we współczesnej kulturze proponował Jan Pešina (Poznań), wygłaszając artykuł odnoszący się do polskich stereotypów na temat czeskości, romantyzmu i realizmu jako sposobów myślenia, różnic mentalnych, dzielących Czechów i Polaków, a opisywanych oraz dyskutowanych w kręgach polskich publicystów (*Výpravy do země jiných vad. Český (ne)romantismus očima polských publicistů*).

Rocznica narodzin największego czeskiego romantyka skłoniła badaczy z różnych krajów słowiańskich do refleksji nad obecnością tradycji romantycznych w poszczególnych literaturach.

Ilja Paczew (Łódź) zaprezentował referat poświęcony poezji Teodora Trojanowa, proponując ujęcie komparatystyczne i odnosząc twórczość bułgarskiego au-

² Fragment został zaczerpnięty z katalogu wystawy „Porta romantica”, przygotowanego przez Emiliana Prałata.

tora do dorobku Jana Kasprowicza (*»Romantyczny tytanizm« bułgarskiego poety Teodora Trojanowa wobec poezji Jana Kasprowicza*). W sekcji bułgarskiej wystąpiła również Margreta Grigorova (Veliko Trnovo) z referatem poświęconym postaci „myśliciela” w tekstach romantycznych (*»Мислителят« на Роден и »Мислителят« на Карел Хинек Маха – екзистенциалност и граничност*) oraz Dilyana Kovacheva (Granada) koncentrująca swoje wystąpienie na twórczości Rakovskiego oraz Stratijskiewa (*»Българският модел« в концепцията на Раковски и Стратиев – от романтичния патос към социалната пародия*).

Wokół serbskiego romantyzmu koncentrowały się przede wszystkim wystąpienia traktujące o poezji. Uczestnicy konferencji mieli okazję wysłuchać refleksji dotyczącej twórczości powstałej w okresie romantyzmu (Stelka Šmitran z Tera-*mo*, *Poezija rastanka Branka Radičevića* oraz Jelena Jovanović z Poznania, *O romantičarskom poimanju pesničke originalnosti na primeru »Davorja« Jovana Sterije Popovića*), jak również późniejszej, powojennej, odwołującej się do romantycznych wzorców (Svetlana Šeatović Dimitrijević z Belgradu, *Romantički kod u posleratnoj srpskoj poeziji*).

W programie nie zabrakło także referatu poświęconego działalności artystycznej Miodraga Bulatovića, która, zgodnie z rozważaniami Emiliana Prałata z Poznania, jest wyrazem postmodernistycznego pojmowania romantyzmu bądź też przykładem używania antyromantycznych toposów w kontekście romantycznej tradycji (*Oniryczny szal – romantyzm czy dewiacja? Przypadek Miodraga Bulatovića*).

W sekcji chorwackiej konferencji pojawiły się wystąpienia charakteryzujące specyfikę narodowego romantyzmu. Perina Meić (Mostar) odniosła się w swoim referacie do trzech publikacji traktujących o literaturze chorwackiego romantyzmu, wskazując w opracowaniach trzy kwestie podlegające dyskusji: periodyzację okresu, ocenę literatury powstałej w danym czasie oraz miejsce chorwackiego romantyzmu w szerszym kontekście literatury światowej (*Romantizam u povijesti hrvatske književnosti*).

Estela Banović i Magdalena Połczyńska (Rijeka) zaproponowały dyskusję o estetycznym oraz historycznoliterackim aspekcie tradycji romantycznej we współczesnej literaturze chorwackiej (*Književnohistoriografski i estetički aspekti romantizma u suvremenoj hrvatskoj prozi i znanosti o književnosti*). Ivana Žužul (Zagrzeb) skupiła się zaś na konstrukcji kolektywnych tożsamości w tekstach literackich, publicystycznych oraz programowych powstałych na chorwackim gruncie (*Imaginacija i politike identiteta od hrvatskog narodnog preporoda do danas*).

Na konkretnych motywach literackich i kulturowych koncentrowały się pozostałe wystąpienia w sekcji. Krystyna Pieniążek-Marković (Poznań) wygłosiła referat pod intrygującym tytułem *Wampir czy konsument?* Tvrđko Vuković (Zagrzeb) zastanawiał się nad zagadnieniem podróży, tułaczki, przywołując i interpretując motyw nomadizmu obecny w utworach chorwackiego poety (*Teološki nomadizam: (po)etika i politika zaborne sublimnosti u pjesništvu Delimira Rešickog*).

Zarys romantycznych i biograficznych wątków w twórczości współczesnej chorwackiej poetki zaprezentowała Weronika Książek z Warszawy w referacie (*(Neo)romantyczna (auto)biografia – próba analizy twórczości poetyckiej Vesny Parun*).

Referatem traktującym o tradycji literatury rosyjskiej było wystąpienie Moniki Wójcickiej (Poznań), odnoszące się do twórczości „puszkinistów”, ze szczególnym uwzględnieniem puszkiniowych wątków i inspiracji u Achmatowej oraz Cwietajewej (*Puszkini XX-wiecznych poetów i pisarzy?*). Irina Fedorczyk (Szczecin) pochyliła się w swoim wystąpieniu nad semantyką oraz symboliką romantycznego motywu nocy (*»Погружённые в ночь«. Романтическая традиция в соведенческих поэтических текстах*), eseistyczną refleksję zaś, krążącą wokół zagadnień filozoficznych i teoretycznoliterackich, zaproponowała Anna Skibska z Poznania (*Jakie romantyzmy?*).

Tegoroczną konferencję zamknął referat Bogusława Zielińskiego, niejako podsumowujący i scalający różnorodną tematykę słowiańską, dzięki obserwacji przez pryzmat współczesności zjawisk historycznych i kulturowych wspólnych krajom słowiańskim (*Słowiańskie hymny z epoki odrodzenia narodowego na początku XXI wieku, czyli o trwałości romantycznej tradycji*).

Urszula Kowalska, Poznań